

EGY VÉRBELI CIGÁNYMUZSIKUS

„Magyar vagyok. Természetem komoly,
Mint hegedűink első hangjai;
Ajkamra fel-felröppen a mosoly,
De nevetésem ritkán hallani.
Ha az öröm legjobban festi képem:
Magas kedvemben sírva fakadok;
De arcom víg a bánat idejében,
Mert nem akarom, hogy sajnáljatok.”
(Részlet Petőfi Sándor: Magyar vagyok c. verséből)

Hetedíziglieni zenészdinasztiából származik id. Farkas Béla cigányprímás, a Hírös Cigányzenekar vezető prímása, aki 73 éves kora ellenére aktív résztvevője a város zenés rendezvényeinek, s visszatérő fellépője a Hunyadivárosi Napoknak is. Pályáját számtalan díj, elismerés övezi. Ez év májusában Kecskemét M. J. Város Közgyűlése Kecskemét Város Közművelődéséért Díjat adományozott a számára, amelyhez szívből gratulálunk!

- Mióta él a városrészünkben? – kérdezem id. Farkas Bélát.

- A Szolnok megyei Újszászon születtem én is, a fiam is, de édesapám izsáki volt. Nagybátyámék révén kerültem aztán én is vissza Izsákra 1959-ben – prímásnak a családtagokból verbuválódott zenekar élére. 1977-ben költöztünk Kecskemétre, egyből a Hunyadivárosba. Orsi lányom akkor volt hároméves. Itt élek 32 éve, s mióta a szüleim meghaltak, már nem is vágyom vissza Újszászra. Annyira kecskemétinek érzem magam, mintha itt születtem volna. Itt vannak a barátaim, ismerőseim, mindenki, aki közel áll hozzám.

- Hogyan indult a pályája?

- Hatéves koromban kaptam először hegedűt a kezembe, s azóta – Hál’ a Jóistennek – még mindig benne van. Először apám zenekarában hegedültem, de 12 évesen már saját zenekarom volt családtagokból, a rokonság tagjaiból, amelynek én voltam a prímása. 19 éves koromban elsők lettünk Mezőtúron, a Szolnok megyei népi zenekarok versenyén.

Izsákon a Sárfehér Vendéglőben muzsikáltunk közel húsz éven át. Innen a lajosmizsei Tanyacsárdához kerültem, s 1981-től tíz éven át játszottam a fiammal, ifjú Farkas Bélával társprímásként a kecskeméti Aranyhomok Szállodában, de muzsikáltam a Szőlőfűrt Vendéglőben is, és még nagyon sokfelé. A kilencvenes évek elején dolgoztam két évet Drezdában a Szeged Étterem nevű magyar vendéglő prímásaként, de hegedültem Münchenben, Bécsben is.

- Mit játszott a leggyakrabban?

- Magyar nótát, hallgatókat, csárdásokat, verbunkost, de nagyon szerették a vendégek az operettet, s az ismertebb klasszikus zenét is. Gyakran kellett játszanom pl. Brahms V. Magyar Táncát. Ezek, s vele a tánc, a jókedv, a különböző alkalmakhoz kapcsolódó „kivilágos kivirradtig” való vigadás hozzátartozott az emberek életéhez egészen a nyolcvanas évekig. Ma már nem. Nem tudnak úgy mulatni, mint régen.

A magyar nóta ismertsége is csökkenőben van. Ennek egyik oka, hogy - ki tudja, milyen elgondolásból – kiszorultak a rádióból a hagyományos magyar nóta és cigányzene műsorok. Pontosabban a Petőfi Rádióból átkerültek a kevésbé ismert, szokatlan időpontokban sugárzott, s az országban nem is mindenhol fogható régiós adókhöz. Ha egy család leült régen az ebédhez, a déli harangszó után „Jó ebédhez szólt a nóta”. Ma már nem szól. Akkor mitől is mozdulna meg a mai generációban bármi is ennek hallatán? A magyar nóta csodálatos dallam- és érzésvilága, mondanivalója már csak a középkorosztálytól felfelé ébreszt az emberekben múltjukhoz kötődő, kedves-szép emlékeket.

- Ez azért érezhető hiány, s van, aki jó üzletet tud csinálni belőle.

- Az a mulatós zene, ami manapság a magyar nóta helyére került, egy alacsonyabb szinten kielégíti ugyan az emberek igényeit, de értékben jóval alatta marad. Nincs már benne a magyar ember szíve, lelke, gondolata, érzülete. Nincs meg benne az, amit egy igazi magyar nóta pár egyszerű mondattal képes kifejezni:

"Vándorfelhők fenn az égen, ha majd egyszer kis falumhoz értek,
Álljatok meg az alvéken, édesanyám házát keressétek.
Ott, ahol egy vén eperfa halkán sóhajt fel az éjszakába,
Vándorfelhők, ott van az én édesanyám nádfedeles háza."

- Mitől lesz jó prímás valaki?

- Akinek eddig játszottam, mind azt mondta, hogy nagyon tetszett neki. Biztos vagyok benne, hogyha nekem nem tetszik a játékom, akkor azt a vendég se fogadja el. Ezért kell – úgy mond – mindig szívből hegedülni. Így aztán nem is tudok olyan nótát, amit ne játszottam volna el a vendég kérésére. Mindegyikben megtaláltam azt, amitől nekem is kedves lett. Aztán ahogy megszerették az emberek a muzsikámat, megkedveltek engem is. Sokszor volt, hogyha valaki bejött az étterembe, ahol hegedültem, nem ment ki úgy, hogy ne váltott volna velem néhány szót. Sok ilyen emlékem, sok kedves barátom van.

Egyedül azt a nótát nem játszottam szívesen asztalnál, amit temetéskor szoktunk játszani, hogy „Lehullott a rezgőnyárfa levele”. De még ehhez is kapcsolódik kellemes emlékem. A ’Homokban játszottam, mikor bejött az étterembe öt feketébe öltözött ember: négy férfi és egy idősebb nő. Odamentem hozzájuk, de elintettek, hogy temetésről jöttek, nincs kedvük nótázni. Lehet szomorút is, mondtam... Jött egyik nóta a másik után, egyre jobban belemelegedtek, s a végén olyan mulatás lett belőle, hogy máig emlegetjük. Azt mondják, így csak a magyar tud vigadni.

- Hanyadik hegedűjén játszik most?

- A harmadikon, de a második hegedűmet szerettem a legjobban. Volt vagy 150 éves, én is az apámtól örököltem. Nálam volt harminckét évig, aztán úgy adódott, hogy mégsem maradt meg a családban. Amin most játszom, nem mesterhegedű, csak egy egyszerű iskolahegedű a jobbik fajtából. Ez is mindent tud: szép hangja van, jó tónus jön ki belőle. Megvan már vagy negyedszázada. Nem kell már nekem másik hangszer.

- A prímásnak is van kedvenc nótája?

- Van, de időnként változik. Már egy ideje az tetszik legjobban, hogy: „Megkérdeztem egy virágtól, mely egy síron nőtt magától,/ Mondd meg nékem te kis virág: Szebb-e, jobb-e a másvilág?/ Azt felelte a kis virág: Nem szebb, nem jobb a másvilág,/ Mert akinek bánata van, itt is, ott is boldogtalan...”. Nem egy vidám nóta, de valahogy megmaradt bennem.

- Került-e emlékezetes helyzetekbe?

- Sok szép emlék fűz Izsákhöz, így különösen jólesett, hogy 2000-ben a város Izsák Emlékérmét adományozott a számomra. Ehhez a városhoz kötődik egy érdekes sztorim is Németh Marikával. Előtte egy évvel Budapesten jártunk a barátaimmal, s dolgunk végeztével beültünk a a várnegyed egyik éttermébe, a Fehér Galambba, rögtön a zenekar mellé. Hallgattuk, hogyan játszanak. Nemsokára bejött Németh Marika is a párjával, Marik Péterrel. Persze, hogy odavonzotta szemet. Én is megnéztem, milyen szép, milyen csodálatos nő... Úgy rajtafelejtettem a szemem, hogy ő is kénytelen volt visszanézni... Egy év se telt el, egyszer szól a vezető az izsáki művelődési házban, hogy próbálnunk kellene Németh Marikával az operett-esthez, menjek, mutakozzok be a művésznőnek. Kopogok, belépek, s amint Marika meglát, rögtön mondja, hogy nagyon ismerős vagyok neki. Én persze

elsorolom, hogy honnan, erre odaszól Péterhez: „-Én nem is próbálok, nekem már megvolt a próbám.” Így mentünk fel a színpadra, próba nélkül, mégis hatalmas sikerünk lett. Ebben persze az is benne volt, hogy ezek a régi énekesek – sokat kísértem pl. Solti Károlyt, Kiss Károlyt, hallgattam Vörös Sárít, Kovács Apollóniát, Gál Gabriellát - még teljes szívükből, lelkükből tudtak énekelni. Nem akarom ezzel a mostaniakat megbántani, de régen mégis más volt egy nótáest hangulata.

- Hogyan tudta összeegyeztetni a zenészetet a családi élettel?

- 1954-ben kerültünk össze a feleségemmel. Nagyon fiatalok voltunk Én 18 éves voltam, a feleségem tizenöt. 19-évesen lettem apa, s a fiam és lányom születése között újabb 19 év telt el. Sem ez, sem az nem mindennapos, ami a zenészélettel együttjárt. Még ha itthon voltam is, mindennap 4-6 órát gyakoroltam. Mindig úgy készültünk, hogy ne valljunk szégyent a szakmában: mindenkit éltet, ha elismerik, amit csinál. Nagyon sok hálával tartozom a feleségemnek a belátásáért, türelméért. Ő is zenészcsaládban nőtt fel, tudta, mivel jár. Azt sem firtatta soha, hol, meddig maradok. Ha nem bízott volna bennem ennyire, tán tényleg elmaradtam volna, mert az enyém olyan szakma, ami könnyen viszi az embert magával.

- Hagyományos magyar hangszeres zene hosszú időn át csak népzenei szinten létezett. Ilyet a hivatásosság igényével – urak szolgálatában vagy vándorzenészként - elsősorban cigányzenészek játszottak. Ezért fonódhatott össze a köztudatban a magyar zene és a cigánymuzsika fogalma. „A 18. század végére a cigányzenészek öntudatlanul is szoros kapcsolatba kerültek a magyar nemzeti mozgalommal, és azután, végig a 19. század folyamán ők azok, akiknek zenészi közreműködésére a nemzetet képviselő nemesség és polgárság jó- és balsorsban egyaránt igényt tart” – írta a Magyarországi romák című tanulmány cigányzenészekről szóló összefoglalójában Sárosi Bálint népzene kutató.

- Az általam képviselt műfajt speciálisan magyarként tartják számon szerte a világon. Régen ennek igen nagy hagyománya volt. Ki-ki az apjáról, anyjáról, szeretteiről pontosan tudta, mi a kedvenc nótája. Ha kedvezni akart, ezt húzatta a cigánnyal, s nyilván el is tudta hozzá énekelni. Ilyenformán ezeknek a daloknak sokféle üzenete, szokásokba ágyazott sajátos jelentése volt, amiben természetes módon fogalmazódott meg az otthon, a szülőföld szeretete is. A cigánymuzsika és a magyar nóta szeretetével ez az érzésvilág öröklődött tovább nemzedékről nemzedékre.

Ma viszont - az előbb már említett okok miatt - az emberekből úgy kell kierőltetni, hogy mondjanak már legalább egy magyar nótát, amit ismernek és szeretnek, de a legnagyobb baj mégsem ez, hanem az, hogy sokan már azt is szégyellik, hogy magyarok vagyunk. Számtalan helyen muzsikáltam az elmúlt több mint hatvan évben, de itthon, az Aranyhomok szálloda vendégei körében is megfigyelhettem, hogy a lengyelek, a németek, az osztrákok, a csehek, a szlovákok, mindegyik nemzet a maga kultúrájával, a maga népének zenéjével ékeskedik. Ezzel szemben egy magyar asztaltársaságban alig akad egy-két ember, aki emelkedettebb hangulatában ne idegen dalhoz folyamodna. Határainkon túl nagyobb becsülete van az évszázadokig szívünkhöz nőtt, ma a világban hungaricumként jegyzett cigányzenének, magyar nótának, mint itt, a saját hazájában.

- Pár éve, hetvenéves születésnapja alkalmából a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés elismerését fejezte ki id. Farkas Bélának a népzene megőrzésében, ápolásában és magas szintű művelésében nyújtott sok évtizedes munkájáért. Az ezredfordulós Hannoveri Világkiállításon a magyar pavilonban két hónapon át szintén Ön képviselhette a magyar cigányzenét. Mondják, hogy az egyik legidősebb cigányprímásként Béla bácsi igazi

hungaricum. Ezt mi sem bizonyítja jobban, minthogy Earleen Brunner útikönyvíró több nyelven megjelent Hungary című nagy képeskönyvében külön fejezetet szánt id. Farkas Béla és zenekara bemutatásának.

- Valójában az utolsó mohikán Boross Lajos, a 100 Tagú Cigányzenekar főprímása. Huszonötös születésű. 1972-ben a Halászbástya éttermében Yehudi Menuhin is elbűvölte a játékával, s a világhírű hegedűművész kérésére játszottak is együtt. Sokáig hallhatta még a közönség a rózsadombi Margitkert vendéglőben, de legutóbb már ülve játszott, mert nem bírták volna a lábai. A még élő cigányprímások közül ma ő a legidősebb. Bács' megyei viszonylatban persze én. Kecskeméten már az is nagy szó, hogy a fiam zenekarával és néhány öreg zenésszel együtt alkalmasint még összejön egy 9-10 fős cigányzenekar. Színházban, s a művelődési házban vannak még fellépéseink.

Korábban még színdarabokban is szerepeltem, pl. Csernák Jánossal a Rokonokban, kétszer a Csárdáskirálynőben, A falu rosszában pedig az egész cigányzenekar közreműködött. Volt tavaly egy jubileumi koncertünk, ahol a pályatársak a primásként eltöltött kerek hatvan esztendő kapcsán köszöntöttek. A szórakoztató zene szolgálatában töltött 60 évem szakmai elismeréseként Emléklappal tisztelt meg a Magyarótaszerzők és Énekesek Országos Egyesülete is.

Több mint tíz éve dolgozunk együtt a szintén hunyadivárosi Fejős Jenő nótaénekesel. Rendszerint ő szervezi a fellépéseinket is. Idén pl. a Tavaszköszöntő koncerten léptünk fel közös műsorban. Jóbarátok vagyunk. Úgy hívjuk egymást, hogy „testvér”. Segítem a koncertjeire való felkészülésében. Nem megy vidékre sem anélkül, hogy előtte ne próbálta volna ki velem a hangnemeket.

- Az első ismert cigánybanda az 1772-ben elhunyt híres női primásé, Czinka Pannáé volt. Később is minden korszaknak megvolt a maga híres cigányprímása. Ilyen volt a kottát nem ismerő, de a maga korában legnépszerűbbnek számító Bihari János (1764–1827), ilyen volt Dankó Pista, s az 1900-as évek elején Banda Marci és Kóczé Antal, a 20. század második felében pedig Lakatos Sándor, Berki László, Járóka Sándor – hogy csak néhány nevet emeljünk ki a számtalan neves cigányprímáséból. Ma is van kihez igazodni a cigányzenészeknek?

- ... már akik még megvannak. Ma a hivatásszerűen működő budapesti cigányzenészek jó értelemben vett sztárok. Az élvonalbeliek a világpiacra kitörve hatalmas karriert futnak be, a többiek pedig a nótakedvelő hagyományos közönség fogyásával együtt lassan felmorzsolódnak. Már a fővárosban is alig van cigányzenés étterem, ezeket is elsősorban külföldiek látogatják. Kecskeméten sem igen lehet találni olyan helyet, ahol a barátainkkal magyar nótát, jó cigányzenét lehetne hallgatni.

- Milyen a cigányzenészek utánpótlása?

- Régen a muzsikus mesterség apáról fiúra öröklődött. Nem kellett hozzá különösebb iskolázottság. Ma már alapvárás minden muzsikus felé a kottaolvasással együtt a zenei tanulmányok magas szintű ismerete. Ebből adódóan viszont egyrészt a játszott zene sokat veszített abból, amit a cigányzene legfőbb sajátosságaiként tartottak számon, lásd pl. az improvizációt. Másrészt a magas képzettségből adódóan nagyon sok cigányzenész később is ténylegesen a komolyzenében találja meg a boldogulás útját. Elég, ha a saját családotomat nézem. Közvetlen nyomdokaimba lépő fiamat annak idején több száz jelentkezőből választották be a Rajkó Zenekarba, primásként a mindennapos megélhetése mégis nehézségekbe ütközik. A lányom három zenei diplomával hegedűtanárnő az izsáki zeneiskolában. Nagyobbik lányunokám zongorán játszik. Harmincéves fiúunokám a Szegedi Szimfonikusoknál hegedül.

(Kada Erika interjúja)

